

2025-12-05

Er beteckning: KN 2025/01854.

Klimat- och näringslivsdepartementet

Kärnkraftskommunernas Samarbetsorgan (KSO) yttrande över Kärnkrafts- prövningsutredningens delbetänkande "Ny kärnkraft – Ett samlat system för omhändertagande av radioaktivt avfall.

Kärnkraftskommunernas Samarbetsorgan (KSO) har beretts möjlighet att lämna synpunkter på rubricerade remiss. Remissvaren ska vara inlämnade till Klimat- och näringslivsdepartementet senast den 5 december 2025.

KSO:s medlemskommuner är Nyköping, Oskarshamn, Varberg och Östhammar. De tre sistnämnda är värdkommuner för kärntekniska anläggningar samt anläggningar för kärnavfall i operativ drift. I dessa kommuner finns även lokala säkerhetsnämnder som är nämndmyndigheter under regeringen. KSO lämnar stöd och service till medlemskommunerna och de lokala säkerhetsnämnderna.

Yttrande/synpunkter

1. Sammanfattande bedömning

Kärnkraftskommunerna ser positivt på att staten tar ett helhetsansvar för radioaktivt avfall och till de övergripande ambitionerna att stärka säkerhet, samordning och effektivitet i systemet. KSO välkomnar utredningens ambition att etablera ett långsiktigt, sammanhållet och statligt kontrollerat system för allt radioaktivt avfall. En nationell avfallsorganisation och en ny lagstiftning på området bedöms kunna stärka tydlighet, säkerhet och effektivitet i den nationella avfallshanteringen.

KSO vill även i detta sammanhang understryka vikten av att Strålsäkerhetsmyndigheten har resurser och kompetens för att bygga upp ytterligare kunskap och kompetens inom relevanta områden, i synnerhet om nya tekniker introduceras på marknaden och andra typer av radioaktivt avfall än dagens börjar hanteras.

Samtidigt innebär förslagen betydande konsekvenser för kommunerna, särskilt inom planering, miljöprövning, tillsyn, krisberedskap samt demokratiskt inflytande på lokal nivå. KSO menar att dessa konsekvenser måste mötas med tydliga statliga åtaganden, ekonomisk kompensation och robusta former för kommunalt inflytande. KSO anser därför att det fortsatta lagstiftningsarbetet bör:

- säkerställa ett starkt och tydligt kommunalt inflytande,
- klargöra ansvarsfördelningen mellan stat och kommun,
- inkludera ett långsiktigt ekonomiskt ersättningssystem för berörda kommuner,
- stärka kommunernas kompetens, vägledning och beredskap, och
- garantera öppenhet, insyn och transparens genom hela avfallsprocessen.

För att säkerställa långsiktig legitimitet och samhällelig förankring i frågor som rör ny kärnkraft och hantering av radioaktivt avfall krävs att berörda kommuner garanteras reell insyn, tydlig information och faktisk delaktighet i alla delar av processen. Lokalsamhällen som under lång tid bär ansvaret för Sveriges energiproduktion måste ges tillgång till kunskap, strukturer och inflytande som motsvarar verksamhetens långsiktiga konsekvenser.

En stärkt roll för lokala säkerhetsnämnder som insynsorgan, en sammanhållen nationell strategi och ett tydligt statligt ansvar för öppenhet och transparens är centrala förutsättningar för att upprätthålla allmänhetens förtroende och skapa hållbar acceptans för såväl befintliga som framtida kärntekniska anläggningar.

Kärnkraftskommunerna vill i yttrandet åter betona vikten av insyn, öppenhet, delaktighet och konsekvent information till berörda kommuner inom kärnavfallsprocessen - särskilt i samband med etableringen av ny kärnkraft. Allt i syfte att kommunerna ska kunna vara trovärdiga aktörer i processen.

2. Övriga synpunkter på delbetänkandet.

2.1 Kommunal planering och planmonopolets betydelse.

Utredningen föreslår att lokalisering av anläggningar för radioaktivt avfall även fortsättningsvis ska kräva beslut enligt plan- och bygglagen (PBL). Kärnkraftskommunerna betonar vikten av att det kommunala planmonopolet värnas, men konstaterar att ett utvidgat avfallssystem sannolikt kommer att:

- öka antalet planärenden kopplade till radioaktivt avfall,
- kräva omfattande miljöbedömningar och specialiserade utredningar,
- belasta kommunens plan- och samhällsbyggnadsförvaltning med komplexa ärenden som kräver specialistkompetens.

Kärnkraftskommunerna anser att staten måste säkerställa resurser, vägledning och riktat stöd så att kommunerna kan fullgöra sina planeringsuppgifter utan att ordinarie verksamhet påverkas negativt.

2.2 Kommunalt inflytande och demokratisk legitimitet.

I dagens kärntekniska system har berörda kommuner ett särskilt inflytande genom den kommunala vetorätten. Utredningen framhåller att med etableringen av den nationella avfallsorganisationen och ett förtydligat statligt subsidiärt ansvar så ökar förutsättningarna för att kommunerna ska kunna känna sig trygga med systemet för avfallshantering på ett övergripande plan. Sedan framhålls också att det även krävs ett bra underlag för att kommunerna ska kunna ta ställning i det enskilda fallet.

KSO vill särskilt framhålla den lokala demokratiska legitimiteten och att kommuninvånarnas acceptans är avgörande för etablering och drift av avfallsanläggningar samt att kommunerna behöver ges reella och formellt garanterade möjligheter att påverka lokalisering, villkor och genomförande. KSO anser därför att det är angeläget att regeringen säkerställer tydliga och förutsebara former för kommunal delaktighet, exempelvis genom förstärkta samrådsprocesser, särskilda remissförfaranden eller utvecklade modeller för medinflytande.

2.3 Konsekvenser för miljö- och hälsoskydd.

Ett heltäckande avfallssystem omfattar fler avfallstyper och verksamheter, vilket ökar kraven på kommunernas miljö- och hälsoskyddsorganisation. KSO menar att:

- tillsynsbehovet och ärendemängden kommer att öka,
- förstärkt kompetens behövs inom strålskydd, farligt avfall och riskhantering,
- samverkan mellan kommunerna, Strålsäkerhetsmyndigheten och den nationella avfallsorganisationen måste formaliseras.

KSO förutsätter därför att staten tillhandahåller kompetensstöd, utbildningar, nationella vägledningar och långsiktig finansiering.

2.4 Krisberedskap och räddningstjänst.

Transporter och hantering av radioaktivt avfall ställer ökade krav på räddningstjänsten och kommunernas krisledning.

KSO anser därför att nedanstående konsekvenser bör analyseras och kostnadsberäknas tydligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet:

- räddningstjänsten behöver specialiserad utbildning, utrustning och regelbundna övningar,
- kommunens krisberedskap måste anpassas för nya riskbilder,
- staten behöver ta ett tydligt ekonomiskt ansvar för den förstärkta beredskaps- och insatsförmåga som förslagen förutsätter.

2.5 Ekonomiska konsekvenser och ersättningssystem.

KSO noterar att det i delbetänkandets avsnitt 14.4.2 Andra berörda aktörer i avfallssystemet, bland annat framgår att det i befintliga kärntekniska kommuner finns god kunskap och stor erfarenhet av vilka behov av insatser som en sådan verksamhet kan medföra för en kommun. Vidare framgår av utredningen följande: *"Bland landets övriga kommuner torde denna kunskap vara mer begränsad. För det fall att nya kärnkraftsanläggningar kommer att etableras i kommuner som saknar tidigare erfarenhet av sådan verksamhet lär det därför krävas att berörda kommuner bygger upp ny kompetens och kunskap på området, bland annat avseende avfallsfrågor. Det nya avfallssystemet bör dock underlätta kommunernas arbete och inte leda till några merkostnader i sig. Några ytterligare merkostnader, utöver de som konstaterades i det förra delbetänkandet, bedöms inte uppstå."*

Sistnämnda konstaterande delar inte Kärnkraftskommunernas utan den samlade bedömningen är att förslagen i delbetänkandet kommer att medföra ökade kostnader för kommunerna när det gäller:

- planprocesser,
- miljö- och hälsoskyddstillsyn,
- risk- och kriskommunikation,
- räddningstjänstens beredskap,
- kompetens- och kapacitetsförsörjning.

Regeringen behöver därför säkerställa ett samlat och långsiktigt statligt ersättningssystem och särskilda medel riktade till värdkommuner samt finansiering av kompetensutveckling, analyser och lokala informationsinsatser.

KSO vill även peka på att den Nationella Kärnkraftssamordnaren i sin tredje delrapport, avsnitt "4. Bedömning av aktuell lägesbild" även pekar på Kärnkraftsprövningsutredningens delbetänkande om ett kärnavfallssystem för ny kärnkraft bland annat framhåller följande: *"Eftersom ett helt nytt system kan behövas tas fram finns det en risk att implementeringen av regelverket samt systemets faktiska etablering inte matchar den nivå av trygghet som investerare, kommuner och andra berörda intressenter kan behöva ha i tidiga beslutssteg. Regeringen bör därför prioritera en snabb hantering av utredningens slutsatser och inkommande remisskommentarer".* I avsnittet 5. Behov av förtydligad politisk inriktning, noterar Kärnkraftssamordnaren också följande: *"Hur ska kommunens risktagande hanteras? Att hårbärgera ett stort infrastrukturprojekt av nationellt intresse utgör en betydande börda för en enskild, ibland ganska liten, kommun. En rimlig riskallokering med staten kommer sannolikt behövas"*.

2.6 Vikten av öppenhet, insyn och delaktighet.

KSO anser det positivt att utredningen betonar kommunernas insyn och delaktighet i avfallsprocessen. Exempelvis lyfter utredningen:

- att den nationella avfallsorganisationen bör ansvara för övergripande informationsinsatser till allmänheten,

- att informationsarbetet ska bidra till öppenhet och förståelse för avfallsstrategin och avfallssystemet,
- att Strålsäkerhetsmyndighetens praxis kring remittering av nuvarande FUD-program och granskningsprocesser av varje ny aktörs FOU- program formaliseras och utvidgas, bland annat till berörda kommuner.

KSO vill samtidigt understryka att behovet av lokal insyn och transparens är stort. Kärnkraftskommunerna har vid upprepade tillfällen lyft vikten av att:

- berörda kommuner garanteras insyn och faktisk delaktighet under hela tillståndprocessen och driften av anläggningarna samt i avfallshanteringen,
- lokalbefolkningen kontinuerligt ges saklig och tillförlitlig information om säkerhet, risker och avfallshantering.

En medborgarundersökning i Oskarshamn våren 2025 visar att 77 procent av invånarna är positiva till ny kärnkraft, men de efterfrågar mer information om säkerhets- och avfallsfrågor. Detta understryker behovet av en strukturerad, långsiktig och transparent informationshantering.

Av utredningens avsnitt 7.7 Den nationella avfallsorganisationens uppgifter, framgår bland annat: *”Det är därför rimligt att organisationen får i uppgift att svara för informationsinsatser till allmänheten som knyter till strategin. Syftet är att tillhandahålla kunskap och belysa de handlingsalternativ som strategin identifierat. På så sätt tillförsäkras en löpande och övergripande information avseende det framtida omhändertagandet, som också bör gynna förståelsen för avfallssystemets uppbyggnad och ge en helhetsbild av hur avfallshanteringen för radioaktivt avfall fungerar i Sverige. Detta bedömer utredningen kan vara en viktig del i att skapa öppenhet och insyn i planeringen. Informationsinsatser kan behöva riktas särskilt till kommuner där nya kärnkraftsreaktorer planeras att uppföras samt kommuner som enligt strategin kan bli aktuella för framtida anläggningar för hantering och slutförvar”. Utredningen konstaterar i avsnitt 14.10 Ikraftträdande och informationsinsatser, följande: ”Behov av information och utbildning kan också förutses för de kommuner och länsstyrelser som blir aktuella för etablering av ny kärnkraft, särskilt om dessa inte har tidigare erfarenheter av denna typ av anläggningar.”*

2.7 Lokala säkerhetsnämndernas vikt som insynsorgan.

Kärnkraftskommunerna vill även i detta sammanhang betona att de lokala säkerhetsnämnderna spelar en central roll för insyn, information, dialog och beredskap. Kravet enligt Kärntekniklagen att kärntekniska aktörer löpande ska rapportera sin verksamhet till säkerhetsnämnderna bidrar i dag till öppenhet, neutral information, trygghet och förtroende - en grundförutsättning för lokal legitimitet och acceptans.

Det pågående arbetet i regeringskansliet med att se över de lokala säkerhetsnämnderna behöver enligt KSO leda till att nämndernas roll som lokala insynsorgan bekräftas och stärks i linje med Kärnkraftsprövningsutredningens förslag.

KÄRNKRAFTSKOMMUNERNAS SAMARBETSORGAN

Andreas Erlandsson
Ordförande

David Sandrén
Vice ordförande

Ted Lindquist
Samordnare/e.u.